

Ulrich, Tomáš

Místo filosofie v díle Hanse Urse von Balthasara

Studia philosophica. 2015, vol. 62, iss. 1, pp. [125]-133

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133887>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

TOMÁŠ ULRICH

MÍSTO FILOSOFIE V DÍLE HANSE URSE VON BALTHASARA K 110. VÝROČÍ JEHO NAROZENÍ

Hans Urs von Balthasar patří k významným křesťanským myslitelům a spisovatelům druhé poloviny 20. století. Byl dokonce označen za „nejvzdělanějšího muže své doby“,¹ za výjimečného reprezentanta evropského kulturního dědictví.² V naší zemi přispívají k obecnějšímu poznání a ocenění Balthasarova díla, především jeho filosofie (metafyziky) a fundamentální teologie, překlady jeho drobnějších prací.³

Hans Urs von Balthasar se narodil 12. srpna 1905 v Luzernu. Jeho otec Oskar von Balthasar byl architektem a kantonálním stavitelem. Matka Gabrielle (rozená Pietzckerová) měla po své matce, baronce Margit Apor de Altorje, maďarské kořeny.⁴ Z rodiny vzešli vysocí důstojníci, politici, vědci, opati, abatyše a také beatifikovaný maďarský biskup a mučedník Apor z Győru.⁵ Gymnaziální studia započal Hans na benediktinské koleji v Engelbergu (Švýcarsko), pokračoval u jezuitů ve Feldkirchu (Rakousko) a s ročním předstihem odmaturoval v Curychu. Přestože od dětství vykazoval mimořádné hudební vlohy a o hudbu se zajímal nejvíce (což dosvědčuje také jeho knižní prvotina *Die Entwicklung der musikalischen Idee. Versuch einer Synthese der Musik*,

¹ Tak se o Balthasarovi vyjádřil Henri de Lubac. Srov. Jiří Povolný, Hans Urs von Balthasar, *Dialog Evropa XXI* 1, 1990, č. 1, s. 16.

² Srov. Vladimír Neuwirth, Hans Urs von Balthasar, *Teologické texty* 5, 1994, č. 6, s. 215.

³ Srov. např. *Kordula anebo vážný případ*, Řím 1987; *Síla křesťanské naděje*, Olomouc 1995; *Cesty k ujasnění. Rozlišování duchů*, Brno 1998; *Pravda je symfonická: aspekty křesťanského pluralismu*, Praha 1998.

⁴ Většinu bibliografických údajů čerpám ze životopisné studie Corneliie Capolové, Služba ve společenství: Hans Urs von Balthasar, in Hans Urs von Balthasar, *Cesty k ujasnění. Rozlišování duchů*, Brno: CDK 1998, s. 163–175.

⁵ Viz Richard Machan, Hans Urs von Balthasar. 10. výročí úmrtí, *Communio: mezinárodní katolická revue* 2, 1998, č. 2, s. 175.

1925), rozhodl se pro studium germanistiky na univerzitách ve Vídni, v Berlíně a v Curychu, kde je roku 1928 zakončil doktorátem. Dizertační práci *Geschichte des eschatologischen Problems in der modernen deutschen Literatur* vydal vlastním nákladem v roce 1930.

Balthasar tedy pocházel ze zbožné katolické rodiny, která prožívala víru jako každodenní nedílnou součást života. Dostalo se mu daru prosté a pevné víry, hudebního talentu (měl absolutní sluch a později znal nazpaměť celé Mozartovo dílo) a lásky k literatuře (nejoblíbenějšími autory byli J. W. Goethe a Dante Alighieri). Za studii ve Vídni se kromě germanistiky a literatury věnoval také německé filosofii, sanskrtu, indické filosofii

a indogermanistice. Byl fascinován Plótínem. Seznámil se s některými žáky Sigmunda Freuda a Rudolf Allers ho přivedl na cestu od psychoanalýzy ke středověké filosofii a teologii. V Berlíně se seznamuje osobně s R. Guardinim a studuje S. Kierkegaarda a F. Nietzscheho.

V létě 1927 se Balthasar zúčastnil třicetidenních exercicií, během nichž „pocítil volání do kněžské služby“, takže v listopadu 1929 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Následovaly dva roky noviciátu v Rakousku, dva roky studia filosofie v Pullachu u Mnichova a čtyři roky teologie ve Fourvière u Lyonu. V jezuitském noviciátě formuje Balthasara odkaz sv. Ignáce z Loyoly. V Pullachu při „nudných“ přednáškách z filosofie (když „žiznil na poušti scholastiky“)⁶ přečte celé dílo sv. Augustina. Veden E. Przywarou studuje také Tomáše Akvinského, G. W. F. Hegela, M. Schelera a M. Heideggera. „Služebně starší“ Henri de Lubac ho během teologických studií uvádí do světa moderního ateismu a do filosofické mystiky Asie. Vede ho k četbě církevních otců, především Irenaea, Origena, Řehoře z Nyssy a Maxima Vyznavače – Balthasar začne používat označení „klečící teologie“ a „teologie svatých“.⁷ Seznamuje se také s literaturou francouzské katolic-

⁶ Oto Mádr, Teolog krásy, *Teologické texty* 5, 1994, č. 6, s. 215.

⁷ Viz C. Capolová, *Služba ve společenství...*, s. 167.

ké obnovy: Ch. Péguy, P. Claudel, G. Bernanos. V tomto období vznikají jeho stěžejní publikace *Apokalypse der deutschen Seele. Studien zu einer Lehre von letzten Haltungen (I. Der deutsche Idealismus, II. Im Zeichen Nietzsches, III. Vergöttlichung des Todes, 1937–1939)*; *Aurelius Augustinus. Über die Psalmen* (1936); *Origenes. Geist und Feuer* (1942); *Gregor von Nyssa. Der versiegelte Quell* (1939); *Kosmische Liturgie. Das Weltbild Maximus des Bekenner* (1941) a překlady poezie Paula Claudela *Fünf großen Oden, Der seidene Schuh, Das Schlimmste trifft nicht immer ein* (1939).

Kněžské svěcení Balthasar obdržel v červenci 1936. Začátkem druhé světové války mu představení nabízeli profesorské místo na papežské univerzitě Gregorianě v Římě, kde mohl založit ústav pro ekumenickou teologii, ale vybral si druhou možnost – pastorační službu u studentů v Basileji. Spoluzaložil Studentské vzdělávací společenství a pro absolventy Akademické pracovní společenství. Jako překladatel, redaktor i vydavatel Balthasar literárně bojoval proti „nacistickému zmatení hodnot“⁸ překlady západoevropských děl (od Sofokla a Platóna až po Goetheho, Novalise a C. J. Burckharta), které vyšly v edici Europäische Reihe der Sammlung Klosterberg (1941–1952). Dále publikoval antologii *Friedrich Nietzsche* (1942) a třináct christologických hymnů *Das Herz der Welt* (1945), které patří k jeho údajně nejznámější a nejvíce překládané knize.

Důležitým mezníkem v Balthasarově životě bylo setkání s lékařkou Adrienne von Speyr (1902–1967), která pod jeho vlivem konvertovala od protestantství ke katolické církvi. Když následně byla „obdařena velkým množstvím mystických zážitků“ a zároveň se neustále zhoršoval její zdravotní stav, Balthasar se stal nejen jejím zpovědníkem a duchovním rádcem, ale i sekretářem a nakonec i ošetřovatelem. Mezi lety 1941–1955 zapisoval Adrienniny myšlenky a mystické vize, které posléze zaplnily na šedesát knižních svazků. Adrienne iniciovala založení nového náboženského společenství (sdružujícího nejprve jenom ženy), které s Balthasarovou podporou vzniklo 8. prosince 1944. Jednalo se patrně o formální ustavení, neboť pod názvem Společenství svatého Jana (Johannesgemeinschaft) začíná svou činnost až 29. září 1945. Roku 1947 bylo založeno nakladatelství Johannes Verlag, které mělo vydávat především dílo Adrienne jako „duchovní odkaz Společenství“. Prvním programem života laiků podle evangelijních rad se stala Balthasarova publikace *Der Laie und der Ordensstand* (1948).

Balthasar byl však postaven před zásadní volbu, když Tovaryšstvo Ježíšovo odmítalo převzít odpovědnost za Společenství a za Adrienne. Po důsledném rozvažování opouští v únoru 1950 jezuitský řád a zároveň odchází rovněž z Basileje. Díky přátelům přesídlí do Curychu. Zpět do Basileje se

---

8 *Tamtéž*, s. 168.

vrací až počátkem roku 1956. Zpočátku bydlí u manželů Speyrových, ale po smrti Adrienne se stěhuje do vlastního bytu. Přes všechny životní zvraty Balthasar neustále usilovně pracuje a vydává další díla. Jeho zdraví bylo značně oslabeno a roku 1959 málem zemřel na zánět žil. Po zotavení připravuje vydání prvních svazků své trilogie: *Herrlichkeit. Eine theologische Ästhetik, Theodramatik, Theologik, Epilog* (1961–1987). Za toto filosoficko-esteticko-teologické dílo obdržel Balthasar u příležitosti svých 60. narozenin čestné doktoráty na univerzitách v Edinburghu, Münsteru a Fribourgu. Avšak cennější byl pro Balthasara „Zlatý kříž svaté hory Athos“, který získal za své práce o řeckých církevních otcích. Jako překladatel často zastal i vydavatelskou a nakladatelskou činnost. Tu zúročil i při svém posledním zakladatelském počínu, když za pomoci přátel z Mezinárodní teologické komise začal roku 1972⁹ v Německu spolu s Josephem Ratzingerem a Henri de Lubacem vydávat mezinárodní katolický časopis *Communio*.

Je s podivem, že tento „bojovník za nezúženou katolicitu“¹⁰ nebyl přivzán na druhý vatikánský koncil (1962–1965), přestože mnozí jeho blízcí přátelé (z tzv. „nové teologie“)¹¹ tam byli. Prý se na něj zapomnělo. (Domnívám se, že významnou roli sehrálo jeho vystoupení z řádu a obava z jeho těsné spolupráce s mystičkou Adrienne.) Přesto se záhy ukázala Balthasarova plná přináležitost k církvi vydáním dvou prací: *Cordula oder der Ernstfall* (1966; česky 1987) a *Wer ist ein Christ?* (1965). V nich tvrdě kritizuje „anonymní křesťanství“ i falešné chápání *aggiornamenta* (přizpůsobení se světu),¹² neboť namísto otevřenějšího působení církve ve světě, za které Balthasar bojoval už dvacet let, nastala „honba za časovostí“.¹³

Přitom se Balthasar, jak uvádí v rozhovoru z roku 1976,¹⁴ nepovažoval za teologa (ve smyslu „univerzitního teologa“). Nedosáhl doktorátu z teologie (řádová studia zakončil dvojitým církevním licenciátem z filosofie a teologie), za svůj nejdůležitější přínos církvi považoval podporu tzv. nových společenství laiků žijících podle evangelijních rad a službu pro Johannesgemeinschaft hodnotil výše než celou svou publikační činnost. I přes tuto skromnost a výmluvné uspořádání priorit Balthasarovi náleží čestné místo mezi nejvýznamnějšími křesťanskými teology 20. století. Již roku 1939 sepsal Balthasar spolu s Karlem Rahnerem (1904–1984) nástin teolo-

⁹ Srov. Karl Lehmann – Walter Kasper, Geleitwort der Herausgeber, in *Hans Urs von Balthasar – Gestalt und Werk*, Köln: Communio 1989, s. 10.

¹⁰ J. Povolný, *Hans Urs von Balthasar...*, s. 18.

¹¹ Viz O. Mádr, *Teolog krásy...*, s. 215.

¹² Viz R. Machan, *Hans Urs von Balthasar...*, s. 179.

¹³ J. Povolný, *Hans Urs von Balthasar...*, s. 18.

¹⁴ Srov. *Hans Urs von Balthasar, Duch a oheň. Rozhovor s Hans Urs von Balthasarem, Communio: mezinárodní katolická revue* 2, 1998, č. 2, s. 180–181, 197.

gické dogmatiky (Rahner ji potom vydal „jako první svazek svých spisů“¹⁵ *Schriften zur Theologie*, 1954). Jejich spolupráce ale neměla dlouhého trvání: i když se vzájemně vysoce uznávali, dostávali se do různých literárních sporů. Na rozdíl od Karla Rahnera, který navazuje na I. Kanta (resp. na J. G. Fichteho), zvolil Balthasar Goethův tvar (Gestalt) – „nerozlučitelně jedinečný, organický, vyvíjející se tvar“ (na mysli měl Goethovu *Metamorfózu rostlin*), kterým se I. Kant ve své estetice (jak soudí Balthasar) vůbec nezabývá.¹⁶ „Tvar“, „podoba“, „postava“ se staly úhelným kamenem Balthasarovy filosoficko-esteticko-teologické tvorby. Neboť tvar, postavu lze obejít a nazírat ze všech možných stran – pokaždé jinak, ale přesto jde o stejný „objekt“.

V Basileji tou dobou působil Karel Barth (1886–1968), tvůrce tzv. „dialektické teologie“: zdůrazňoval víru a primát Božího zjevení. S Balthasarem navázali trvalé přátelství a slibné počátky této pozitivní křesťanské ekumeny zanechaly hluboké stopy v reformované i katolické teologii. Bohužel již nedošlo k Balthasarem plánovanému zakončení první části jeho velké trilogie – *Herrlichkeit* – svazkem nazvaným *Ökumene*. Vedle trilogie patří k nejvýznamnějším Balthasarovým teologickým publikacím: *Karl Barth. Darstellung und Deutung seiner Theologie* (1951); *Theologie der drei Tage* (1969); *Skizzen zur Theologie: I. Verbum caro* (1960), *II. Sponsa verbi* (1961), *III. Spiritus creator* (1967), *IV. Pneuma und Institution* (1974), *V. Homo creatus est* (1986); dále překlady Henriho de Lubaca: *Glauben aus der Liebe. Catholicisme* (1943); *Die Kirche* (1968); *Geist aus der Geschichte* (1968); *Corpus mysticum* (1969); *Die Freiheit der Gnade* (1971) atd., korunováno přehledem *Henri de Lubac. Sein organisches Lebenswerk* (1976).

V roce 1984 Hans Urs von Balthasar převzal od papeže Jana Pavla II. „Mezinárodní cenu Pavla VI.“ za teologický přínos (udělenou už 1983). V roce 1985, u příležitosti Balthasarových 80. narozenin, se v Římě konalo sympóziu o Adriennině církevním poslání. V květnu 1988 Balthasar na papežovo naléhání souhlasí se svým jmenováním kardinálem (již jednou ho odmítl),¹⁷ které mělo být především oceněním Balthasarovy teologické práce, avšak 26. června 1988, dva dny před přijetím kardinálských poct, v Basileji umírá. Jím sestavená antologie Adrienniných textů *Kostet und seht. Ein Lesebuch aus ihren Schriften* vyšla v roce 1988 až po jeho smrti.

Jako jeden z nejplodnějších spisovatelů 20. století napsal Balthasar 85 samostatných svazků, přes 500 sborníkových příspěvků, okolo 100

¹⁵ J. Povolný, *Hans Urs von Balthasar...*, s. 18.

¹⁶ Viz Hans Urs von Balthasar, *Duch a oheň...*, s. 185.

¹⁷ Viz Elio Guerriero, *Hans Urs von Balthasar. Eine monographie*, Freiburg: Johannes Verlag Einsiedeln 1993, s. 9.

překladů a vydal 60 svazků díla Adrienny von Speyr. Přestože jeho odkaz bývá povětšinou nahlížen a zpracován z pohledu teologie, ani jeho filosofická stránka není zanedbatelná. Podle Petera Henriciho¹⁸ byl filosofii věrný – „z lásky k teologii“, která pro něj byla bez filosofie nemyslitelná – po celý život. Filosofie prostupuje všechna jeho díla. Dizertační práci začíná historickými předpoklady reflektujícími filosofický vývoj od středověku po novověk. Velká diskuse je tu věnována S. Kierkegaardovi a F. Nietzsche. Tuto látku plně rozvíjí v *Apokalypse der deutschen Seele* (1937–1939), jejíž první svazek, *Der deutsche Idealismus* (1937), obsahuje filosofické portréty J. G. Herdera, I. Kanta, J. G. Fichta, F. W. J. Schellinga, G. W. F. Hegela, S. Kierkegaarda, F. Nietzscheho. V dalších svazcích se rozepisuje o H. Bergsonovi, L. Klagesovi, M. Schelerovi a M. Heideggerovi.

Další Balthasarův filosofický milník představuje článek „Von den Aufgaben der katholischen Philosophie in der Zeit“ (1946), jako autorův „diskurs o metodě“. Balthasar v něm rozebírá a představuje „křesťanskou filosofii jako filosofování ve víře se zřetelem na teologii“.¹⁹ Křesťanská filosofie prochází dějinami filosofie jako umění ponechat veškerou konečnou filosofickou pravdu otevřenou ke Kristu („*Kunst der Aufsprengung aller endlichen, philosophischen Wahrheit zu Christus hin*“) – umění tzv. „objasňující transpozice“ (jako např. u J. Maréchala, A.-D. Sertillangese, E. Przywary). Článek má nadčasovou hodnotu a je stále aktuální: Balthasar jím nastiňuje úkoly a možnosti vzájemně plodného setkávání křesťanské filosofie se současnou filosofií života, s existenciální filosofií a s moderními humanitními vědami – při zachování scholastické nauky o transcendentáliích a reálné distinkce mezi bytím (*Sein*) a jsoucнем (*Wesen*). Balthasarovu trilogii pokládám za zářný příklad křesťanské filosofie, umění „objasňující transpozice“.

Balthasarovo jediné čistě filosofické dílo *Wahrheit. I. Wahrheit der Welt* (1947) je v podstatě dialogem především s Tomášem Akvinským a M. Heideggerem. Je fenomenologií pravdy, jejíž podstata se ukazuje při setkání mezi milujícím a milovaným – a je tedy zjevením, odhalením i skrytím, „spásnou účastí“ (*bergende Teilnahme*). Po bezmála čtyřiceti letech dostane tento spis novou předmluvu a stane se z něj první část *Theologik. I. Wahrheit der Welt* (1985). Také monografie *Karl Barth* (1951) nese výrazné filosofické téma, započaté již v Balthasarově dizertaci (kapitola o Barthovi). Je jím názorový spor K. Bartha („*analogia fidei*“) s E. Przywarou („*analogia*

¹⁸ Většinu údajů k Balthasarově filosofii čerpám ze studie Petera Henriciho, *Zur Philosophie Hans Urs von Balthasars*, in *Hans Urs von Balthasar – Gestalt und Werk*, eds. Walter Kasper – Karl Lehmann, Köln: Communio 1989, s. 237–258.

¹⁹ „...die christliche Philosophie als ein Philosophieren im Glauben und im Hinblick auf die Theologie.“ *Tamtéž*, s. 239.

entis“). Barthovo pojetí je založeno na německém idealismu a vyslovuje se pro vzájemnou nezávislost oblastí světských a duchovních; vysvětlení pochází pouze ze zjevení, z víry. Katolické pojetí hájí Przywara (zároveň s Tomášem Akvinským), spojuje filosofii s teologií, přírodu s nadpřirozenem do (řekl bych) „funkčního nedělitelného celku“, jako dvě strany téže mince, protože se navzájem vysvětlují, „potřebují se“. Balthasar se nakonec přiklonil k Przywarovi: „...bez předporozumění stvořené skutečnosti nemůže člověk pochopit ani Krista.“²⁰ Zvýšenou pozornost zasluhuje také článek „Philosophie, Christentum, Mönchtum“ (in *Sponsa Verbi*; 1961), v němž Balthasar objasňuje patristické a monastické chápání filosofie (philosophia) – láska k moudrosti, život podle moudrosti – jako samotný křesťanský život, tedy ne jako pouhou spekulaci, teoretizování.

Balthasarův přínos pro křesťanskou filosofii považují za značný, ale nedoceněný. Uchopit Balthasarovu filosofii jako celek předpokládá neopomenout jeho trilogii *Herrlichkeit – Theodramatik – Theologik* (1961–1987). Srovnáme-li obsahy všech svazků trilogie s další Balthasarovou knižní tvorbou, můžeme bez nadsázky považovat toto dílo, čítající 7000 stran, za shrnutí a vyvrcholení jeho spisovatelské a intelektuální tvorby. Autor trilogie si klade za cíl „rozvinout křesťanskou teologii ve světle třetí transcendentálie: viditelnost pravdy a dobra dovršit díky kráse“.²¹ Základy Balthasar postavil na Goethově „tvaru“, který je „celek ve fragmentu“²² a „souvislá celistvost“.²³ Předkládá čtenáři různé tvary a styly – jako „přehledku tvarů“, „vidění tvaru“, „podívanou“ (takto bych přeložil název první knihy – *Schauer der Gestalt*). Tato filosofická metoda není ani systematická, ani historická. Nejblíže snad stojí fenomenologie s literárně kritickým podílem. Nelze tu uplatnit historickou analýzu ani pojmovou rekonstrukci. Jednotlivé myšlenkové tvary jsou pro Balthasara samy o sobě bezvýznamné, mnohem více záleží na duchovně historickém pohybu (blízkost k Hegelovi), který přes všechny nesnáze zůstává smysluplným tvarem. Člověk se má oprostit od svých představ a spíš si dobře prohlédnout tento pohyb, jeho počátky a průběh, srůst s ním.

Přestože Balthasar málokdy zmiňuje jméno Tomáše Akvinského, jeho myšlenky a postoje s ním často souzní a pomáhají mu v dialogu s dalšími

20 „...weil man ohne ein Vorverständnis für die geschaffene Wirklichkeit auch Jesus Christus nicht verstehen kann.“ E. Guerriero, *Hans Urs von Balthasar...*, s. 277.

21 „...die christliche Theologie unter dem Licht des dritten Transzendentele zu entfalten: die Sicht des Verum und des Bonum zu ergänzen durch die des Pulchrum.“ Hans Urs von Balthasar, *Herrlichkeit: eine theologische Ästhetik*. Band I. *Schauer der Gestalt*, Einsiedeln: Johannes Verlag ³1988, s. 9.

22 V. Neuwirth, *Hans Urs von Balthasar...*, s. 214.

23 C. Capolová, *Služba ve společenství...*, s. 165.

osobnostmi, jako např. při hledání alternativy mezi Kierkegaardem a Nietzschem v dizertaci, nebo jako protiobraz k Hegelovi a k Barthovi v *Apokalypse*. Příbuzenství Balthasara s Tomášem Akvinským pramení ze stejné snahy o uspořádání bohatého myšlenkového materiálu tradic. Oba jsou na prvním místě teologové a poměřují bytí zjevením, metafyziku teologií. Až na malou zmínku nevystoupí Tomáš Akvinský v trilogii jako další „tvar“. Přesto je zde jeho myšlení všudypřítomné.

Balthasar nefilosofuje jako vševědoucí teolog, ale snaží se v kráse bytí spatřit odraz boží vznešenosti, *Herrlichkeit*. Jeho filosofická teorie poznání vysvětluje pravdu zjevení. Základním aktem je úžas. Takové filosofování je blízké Anselmovi z Canterbury („intellectus fidei“). Je veskrze apologetické, jako u M. Blondela. Filosofie zůstává pro Balthasara vždy existenciální – staví myslícího (často nevědomě) před rozhodnutí vzhledem ke zjevení. Je to filosofie bytí – zázraku, že vůbec něco je a ne raději nic.²⁴ Jde o bytí samo, ne o jsoucnost, ne o ontologii, nýbrž o metafyziku. Toto bytí se jeví a rozvíjí skrz transcendentálie, nejdříve a především v jejich ztělesnění – kráse, neboť ona s sebou nese hodnoty dobra a pravdy. Filosofie bytí vede k filosofii lásky, jelikož bytí je pochopitelné pouze jako láska.

Člověk je ohraničenou existencí v ohraničeném světě, ale jeho rozum se otvírá nekonečnu, bytí o sobě. Jsoucnost jsou ohraničená, bytí nikoli. Tato reálná distinkce Tomáše Akvinského je podle Balthasara zdrojem veškerého náboženského i filosofického myšlení. Celá lidská filosofie je v podstatě náboženská a teologická, poněvadž klade otázku po absolutním bytí. Filosofie prý nemůže poskytnout uspokojivou odpověď na otázku: Proč je vlastně svět? Z druhé strany je biblická teologie (ve smyslu zjevení Boha Bible) nemyšlitelná bez „religiózní filosofie“ (religiöse Philosophie), bez toho, aniž by člověk otevřel svůj rozum až k nekonečnu, aniž by se stal „Bohu položenou otázkou“ (ihm gestellte Frage).²⁵ Balthasar považoval filosofii zvláště před naším letopočtem zároveň za teologii – za „adventní hledání absolutna“ (např. eleaté, Platón, stoikové, Plótín, Ádi Šankara a Lao-c’). Také sapientia 12. století usilovala o mnohem víc než scientia, která z ní po 13. století vzniká. Hans Urs von Balthasar, velký evropský teolog a metafyzik 20. století, se táže po smyslu bytí jako celku, poněvadž taková odpověď může jako jediná prostoupit smyslem i přítomný okamžik.²⁶

²⁴ Viz Hans Urs von Balthasar, *Herrlichkeit: Schau der Gestalt...*, s. 587.

²⁵ Týž, Eine letzte Rechenschaft, in *Hans Urs von Balthasar – Gestalt und Werk...*, s. 12–14.

²⁶ Viz týž, *Duch a oheň...*, s. 183–187.

ANOTACE

MÍSTO FILOSOFIE V DÍLE HANSE URSE VON BALTHASARA

Článek připomíná 110. výročí narození švýcarského katolického teologa a filosofa (metafyzika) Hanse Urse von Balthasara (1905 Luzern–1988 Basilej). Po studiích germanistiky ve Vídni, Berlíně a Curychu pokračoval ve studiu filosofie a teologie u jezuitů (E. Przywara, H. de Lubac). Před nadějnou akademickou dráhou dal přednost pastorační službě u studentů. V Basileji navázal úzké kontakty s K. Rahnerem a K. Barthem. S lékařkou a mystičkou Adriennou von Speyr založil sekulární institut Johannesgemeinschaft (1944) a nakladatelství, ve kterém vydával její díla. Roku 1950 jezuitský řád opouští. Před druhým vatikánským koncilem vystupoval jako katolický progresivista, po něm jako kritik katolického modernismu, v němž viděl ohrožení biblických tradic. S Henri de Lubacem a Josephem Ratzingerem roku 1972 spoluzakládal mezinárodní katolickou revue *Communio*. Svou rozsáhlou a rozmanitou publikační činnost završil trilogií *Herrlichkeit–Theodramatik–Theologik* (1961–1987), v níž uvažuje o Bohu v estetických souvislostech, v kategoriích transcendentálií pravdy, dobra a jejich ztělesnění – krásy.

Klíčová slova: Hans Urs von Balthasar, teologie, metafyzika, Adrienne von Speyr, *Herrlichkeit–Theodramatik–Theologik*, transcendentálie, krása

SUMMARY

THE IMPORTANCE OF PHILOSOPHY IN THE WORK OF HANS URS VON BALTHASAR

The article recalls the 110th anniversary of the birth of the Swiss Catholic theologian and philosopher (metaphysician) Hans Urs von Balthasar (1905 Luzern–1988 Basel). He studied German in Vienna, Berlin and Zurich and after that he continued his studies in philosophy and theology at the Jesuits (E. Przywara, H. de Lubac). He preferred pastoral ministry among students to a promising academic career. In Basel he established close contacts with K. Rahner and K. Barth. Together with the doctor and mystic Adrienne von Speyr he founded the secular institute Johannesgemeinschaft (1944) and a publishing house, in which he published her work. In 1950 he left the Jesuit order. Before the Second Vatican Council he acted as a progressive Catholic, afterwards as a critic of Catholic modernism, in which he saw the threat of biblical traditions. With Henri de Lubac and Joseph Ratzinger in 1972 he co-founded the International Catholic review *Communio*. His extensive and diverse publications he completed with trilogy *The Glory of the Lord–Theo-Drama–Theo-Logic* (1961–1987), in which he contemplates God within aesthetic contexts, within categories of transcendentals truth, goodness and their embodiment – beauty.

Keywords: Hans Urs von Balthasar, theology, metaphysics, Adrienne von Speyr, *The Glory of the Lord–Theo-Drama–Theo-Logic*, transcendentals, beauty

